

Sygn. akt V CSK 190/13

POSTANOWIENIE

Dnia 19 lutego 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Antoni Górski (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek

SSN Anna Owczarek (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku T. S.A. z siedzibą w K.
przy uczestnictwie B. D. i S. D.
o zasiedzenie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 19 lutego 2014 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w C.
z dnia 15 listopada 2012 r.,

uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w C., pozostawiając temu sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w C. postanowieniem z dnia 15 listopada 2012 r., oddalił apelację wnioskodawcy T. Spółki Akcyjnej od postanowienia Sądu Rejonowego w C. z dnia 20 czerwca 2012 r., którym oddalono wniosek o stwierdzenie nabycia przez zasiedzenie służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu, obciążającej część nieruchomości położonej w C., będącą własnością we wspólności ustawowej uczestników postępowania B. i S. małżonków D.

Podstawa faktyczna rozstrzygnięć sądów obu instancji była zbieżna. Na nieruchomości uczestników, położonej w C. przy ulicy S., stanowiącej działkę nr 52/4, o powierzchni 0,3463 ha, dla której prowadzona jest księga wieczysta nr [...], posadowiony jest słup i część linii napowietrznej średniego napięcia 15 k V. W dniu 21 lutego 1973 roku podpisany został protokół odbioru technicznego i nastąpiło włączenie urządzeń do sieci ówczesnie istniejącego przedsiębiorstwa P. w K. Zarządzeniem Ministra Przemysłu Nr 75/ORG/89 z dnia 16 stycznia 1989 roku, na skutek podziału tego przedsiębiorstwa, utworzono Zakład [...] C. o statusie przedsiębiorstwa państwowego. Jego przekształcenie w spółkę akcyjną, pod nazwą „Zakład [...] C. Spółka Akcyjna”, nastąpiło w dniu 12 lipca 1993 r. na podstawie ustawy z dnia 5 lutego 1993 roku o przekształceniach własnościowych niektórych przedsiębiorstw państwowych o szczególnym znaczeniu dla gospodarki państwa. W dniu 26 maja 2004 roku nastąpiło połączenie spółek, na podstawie art. 492 § 1 pkt 1 k.s.h., której skutkiem było przeniesienie majątku Zakładu [...] C. SA na E. SA z siedzibą w K. Z dniem 1 września 2011 roku spółka ta zmieniła nazwę na T. Spółka Akcyjna z siedzibą w K. Od chwili wybudowania linii przesyłowych przedsiębiorstwa korzystały z nieruchomości poprzez utrzymywanie na niej własnych, widocznych urządzeń oraz przesyłanie za ich pośrednictwem energii elektrycznej. Linia doprowadzona jest do Głównego Punktu Zasilającego posadowionego na nieruchomości stanowiącej działkę nr 6/2, położonej w C. przy ul. W., dla której w Sądzie Rejonowym w C. prowadzona jest księga wieczysta nr [...]. Użytkownikiem wieczystym tej nieruchomości jest wnioskodawca.

Sądy wskazały na orzeczenia Sądu Najwyższego, w myśl których przed wejściem w życie ustawowej regulacji służebności przesyłu dopuszczalne było nabycie przez zasiedzenie służebności gruntowej o treści odpowiadającej

służebności przesyłu na rzecz przedsiębiorstwa, o ile służebność taka zwiększała użyteczność nieruchomości zabudowanej stacją energetyczną, z którą połączona była sieć przedsiębiorstwa. Podkreśliły jednak, że służebność gruntowa musiała mieć na celu wyłącznie zwiększenie użyteczności nieruchomości władnącej lub jej części (art. 285 § 2 k.c.). Wnioskodawca na żądanie Sądu Rejonowego wskazał wprawdzie jako nieruchomość władnącą działkę 6/2, na której jest posadowiony połączony z linią energetyczną Główny Punkt Zasilający, ale nie oznaczył we właściwy sposób nieruchomości władnącej, gdyż nie przedłożył odpowiedniej dokumentacji geodezyjnej i nie przedstawił na mapie wzajemnego usytuowania względem siebie nieruchomości władnącej i nieruchomości obciążonej. Złożona mapa dotyczyła jedynie linii 110 kV, podczas gdy przez nieruchomość uczestników przebiegała linia 15 kV. Ponadto nie zostały przedstawione dokumenty wykazujące podstawę prawną zajęcia nieruchomości i posadowienia słupów.

Niezależnie od tego Sąd Rejonowy uznał, że nie upłynął trzydziestoletni termin samoistnego posiadania służebności. Ze względu na zasadę jednolitego funduszu własności państwowej, wyrażoną w art. 128 k.c., przed dniem 1 lutego 1989 roku państwowe osoby prawne wykonywały uprawnienia związane z własnością nieruchomości we własnym imieniu, ale na rzecz Skarbu Państwa, jako jedyne dysponenta własności państwowej. W rezultacie jeśli nieruchomość pozostająca w zarządzie państwowej osoby prawnej nie była przedmiotem własności państwowej, skutki prawne związane z posiadaniem samoistnym nieruchomości nie mogły dotyczyć przedsiębiorstwa państwowego i odpowiednio państwowej osoby prawnej. Warunkiem zaliczenia przez przedsiębiorstwo przesyłowe okresu posiadania służebności przez Skarb Państwa za okres sprzed 1 lutego 1989 r, było wykazanie przeniesienia posiadania służebności. Przedsiębiorstwo państwowe, będąc odrębną od Skarbu Państwa jednostką organizacyjną posiadającą osobowość prawną, było wyłącznie dzierżycielem mienia Skarbu Państwa pozostającego w jego dyspozycji. Sukcesja praw i obowiązków przysługujących przedsiębiorstwu państwowemu nie prowadziła do przeniesienia posiadania w rozumieniu art. 176 k.c., bowiem przedsiębiorstwo państwowe nie posiadało przymiotu samoistnego posiadacza. Z faktu przekształcenia nie można wywodzić przeniesienia prawa, które temu

przedsiębiorstwu wcześniej nie przysługiwało. Wnioskodawca nie udowodnił, aby nastąpiło przeniesienie posiadania służebności przez Skarb Państwa, a w konsekwencji nie było dopuszczalne zaliczenie posiadania wykonywanego przez przedsiębiorstwo państwowe przed tą datą do okresu wymaganego dla nabycia służebności przez zasiedzenie przez jego następcę prawnego.

Sąd Okręgowy uznał za nietrafny pogląd Sądu Rejonowego co do niedopuszczalności zaliczenia okresu posiadania służebności przez przedsiębiorstwo państwowe przy nabywaniu tej służebności przez zasiedzenie przez następcę prawnego przedsiębiorstwa. W jego ocenie posiadanie przez przedsiębiorstwo państwowe urządzeń energetycznych na cudzej nieruchomości jest posiadaniem w rozumieniu art. 352 k.c. i może prowadzić do zasiedzenia służebności gruntowej odpowiadającej służebności przesyłu (art. 292 w zw. z art. 172 k.c.). Ocena ta nie miała jednak wpływu na wadliwość orzeczenia Sądu Rejonowego, gdyż przed dniem 3 sierpnia 2008 r. służebność polegająca na korzystaniu przez zakład energetyczny z nieruchomości obciążonej w celu eksploatacji urządzeń przesyłowych, musiała mieć charakter służebności gruntowej, zatem powinna obciążać jedną nieruchomość na rzecz innej, wyraźnie wskazanej nieruchomości władnącej, a ponadto mogła mieć na celu jedynie zwiększenie użyteczności nieruchomości władnącej lub jej oznaczonej części. Wnioskodawca błędnie domagał się stwierdzenia zasiedzenia służebności gruntowej o treści odpowiadającej służebności przesyłu na rzecz przedsiębiorstwa przesyłowego, a nie na rzecz właściciela nieruchomości władnącej. W istocie żądał stwierdzenia zasiedzenia służebności przesyłu, ku czemu brak było podstaw, gdyż nie można zasiadywać nieistniejącego ograniczonego prawa rzeczowego.

Wnioskodawca wniósł skargę kasacyjną od postanowienia Sądu Okręgowego w całości. W skardze, opartej na podstawie z art. 398 § 1 pkt 1 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., zarzucił naruszenie art. 285 i 292 k.c. polegające na przyjęciu, że na wnioskodawcy ciążył obowiązek wskazania nieruchomości władnącej i wykazania, że jej użyteczność ulega zwiększeniu w związku z posadowieniem urządzeń przesyłowych na gruncie obciążonym, podczas gdy nabycie w drodze zasiedzenia służebności odpowiadającej treścią służebności przesyłu następuje na rzecz przedsiębiorcy, a nie właściciela nieruchomości obciążonej. Skarżący wniósł

o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania według norm przepisanych, ewentualnie uchylenie zaskarżonego postanowienia i orzeczenia co do istoty sprawy i przyznanie kosztów postępowania według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył: Wbrew stanowisku Sądu drugiej instancji stanowisko wnioskodawcy co do oznaczenia służebności, stwierdzenia zasiedzenia której dochodził nie było jednoznaczne. Wprost wskazywał on bowiem, że przedmiotem orzeczenia ma być służebność polegająca na nieodpłatnym korzystaniu z nieruchomości uczestników postępowania w części zabudowanej słupem i napowietrzną linią energetyczną w zakresie niezbędnym dla obsługi i eksploatacji tych urządzeń na rzecz przedsiębiorstwa przesyłowego, będącego właścicielem przedsiębiorstwa, w skład którego wchodziła sieć przesyłowa oraz prawa rzeczowe do gruntów, w tym tych, na których znajdował się Główny Punkt Zasilający połączony z przedmiotową linią. Judykatura, wykładając art. 610 § 1 k.p.c., mający charakter przepisu odsyłającego do przepisów postępowania o stwierdzeniu nabycia spadku, oraz odwołując się do deklaratywnego charakteru orzeczenia o stwierdzeniu zasiedzenia wielokrotnie wskazywała na brak związania wnioskiem co do osoby, na rzecz której nabycie prawa przez zasiedzenie nastąpiło (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 1986 r., III CZP 28/86, OSNCP 1987, nr 5-6, poz. 74) oraz co do daty upływu terminu zasiedzenia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 1968 r., III CRN 257/68, OSPiKA 1968, nr 1, poz. 5, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 października 2005 r., IV CK 133/05, nie publ.). Zważywszy ponadto, że nazewnictwo służebności gruntowej odpowiadającej służebności przesyłu dłuższy czas nie było jednolite i ukształtowało się dopiero w orzecznictwie i praktyce, znaczenie przypisane przez Sąd Okręgowy pierwotnej treści żądania wniosku jest przejawem nieuzasadnionego formalizmu i nie ma uzasadnienia. W chwili obecnej zgodnie przyjmowane jest stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w uchwale z dnia 22 maja 2013 r., III CZP 18/13 (OSNC 2013, nr 12, poz.139), zgodnie z którym prawem rzeczowym nabywanym przed dniem 3 sierpnia 2008 r. w drodze

zasiedzenia przez przedsiębiorcę przesyłowego była służebność gruntowa odpowiadająca treścią służebności przesyłu.

Trafna jest podstawa kasacyjna w zakresie wskazującym na naruszenie art. 285 i 292 k.c. wobec przyjęcia przez Sąd niezbędności wskazania przez stronę i wyraźnego określenia w treści orzeczenia stwierdzającego zasiedzenie na rzecz przedsiębiorcy służebności odpowiadającej treścią służebności przesyłu nieruchomości władnącej. Zagadnienie powyższe pozostaje w związku z kolejnymi zmianami stanu prawnego. Ustawodawca, wprowadzając z dniem 1 stycznia 1965 r. kodeks cywilny, zrezygnował z ustanawiania służebności na rzecz właściciela oznaczonego przedsiębiorstwa, przewidzianej w dotychczasowym art. 175 prawa rzeczowego. Reaktywowana z dniem 3 sierpnia 2008 r. częściowo odmienna konstrukcja prawna służebności przesyłu (art. 305¹ i nast. k.c.) wyraźnie odróżnia się od dotychczasowych służebności osobistych i gruntowych, gdyż nie wymaga wykazania nieruchomości władnącej i ustanawiana jest na rzecz przedsiębiorcy stanowiąc nowy, trzeci jej rodzaj o znaczących odrębnościach, dostosowanych do zmian wynikających z postępu technicznego i potrzeb obrotu. W okresie przejściowym zrealizowano jednak szereg inwestycji polegających na posadowieniu na cudzych nieruchomościach urządzeń służących do doprowadzania, odprowadzania płynów, pary, gazu, energii elektrycznej oraz podobnych urządzeń, nie legitymizując ich umowami zawieranymi w reżimie prawa rzeczowego lub prawa zobowiązań. Ukształtowały się w związku z tym dwa przeciwstawne stanowiska. Pierwsze, wskazujące na konstrukcję służebności gruntowej wymagającej istnienia dwóch nieruchomości (obciążonej i władnącej), zasadę numerus clausus praw rzeczowych ograniczonych, niemożność istnienia służebności gruntowej bez nieruchomości, której część składową jako prawo związane z jej własnością stanowi (art. 50 k.c.), odwoływało się do konieczności każdorazowego wskazywania i oznaczania nieruchomości władnącej. Opowiadała się za nim część przedstawicieli nauk prawnych oraz Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 16 września 2009r., II CSK 103/09 (nie publ.). Pogląd przeciwny odwołuje się do celu istnienia takiej służebności, którą jest zwiększenie użyteczności przedsiębiorstwa, specyfiki sieci przesyłowych, pojęcia przedsiębiorstwa w znaczeniu przedmiotowym, oczywistości dysponowania przez

przedsiębiorstwo nieruchomościami, wchodzącymi w jego skład, przy czym wskazuje się, że ułatwienie funkcjonowania przedsiębiorstwa może zwiększyć użyteczność należących do niego nieruchomości, przy czym oznaczenie innych nieruchomości wchodzących w skład przedsiębiorstwa związanych z daną linią przesyłową nie jest konieczne. Podnosi się również konieczność uwzględniania przy wykładni art. 285 § 2 k.c. charakteru tej służebności oraz społeczno-gospodarczego przeznaczenia nieruchomości wchodzących w skład przedsiębiorstwa energetycznego, któremu służebność ma służyć, celu służebności polegającego na zwiększeniu użyteczności przedsiębiorstwa i specyfiki sieci przesyłowych. Nurt ten zapoczątkowany został w postanowieniu Sądu Najwyższego z dnia 8 września 2006 r., II CSK 112/06 (M. Prawn. 2006, nr 19). Podzielił go Sąd Najwyższy również w uchwałach z dnia 7 października 2008 r., III CZP 89/08, Biul. SN 2008, nr 10, poz.7, uchwale z dnia 22 maja 2013 r., III CZP 18/13, OSNC 2013 r., nr 12, poz. 139, wyroku z dnia 12 grudnia 2008 r., II CSK 389/2008, nie publ., postanowieniu z dnia 5 czerwca 2009r., I CSK 392/08, nie publ., postanowieniu z dnia 22 lipca 2010 r., I CSK 606/09, nie publ., postanowieniu z dnia 5 lipca 2012r., IV CSK 606/11, nie publ., z dnia 19 grudnia 2012 r., II CSK 218/12, nie publ., postanowieniu z dnia 16 stycznia 2013 r., II CSK 289/12, nie publ., z dnia 6 lutego 2013 r., V CSK 129/12, nie publ., postanowieniu z dnia 30 października 2013 r., V CSK 497/12. Sąd Najwyższy w składzie orzekającym w obecnie rozpoznawanej sprawie podziela treść i motywację wskazanych orzeczeń. Podkreślić ponadto należy, że w skład przedsiębiorstwa przesyłowego wchodzi zarówno nieruchomości, jak i sieci oraz inne urządzenia przesyłowe. Linie energetyczne i słupy stanowią elementy sieci mają więc oczywisty funkcjonalny związek z pozostałymi urządzeniami tej samej sieci, posadowionymi na innych nieruchomościach, bez względu na ich wzajemne położenie. Konsekwentnie trzeba więc przyznać prymat przedmiotowemu związkowi z siecią przesyłową, zatem ze składnikami przedsiębiorstwa, a nie relacjom zachodzącym między poszczególnymi nieruchomościami, na których w danej chwili się one znajdowały. Wykonywanie tego rodzaju służebności odpowiadającej służebności przesyłu, służy zaspakajaniu zmiennych potrzeb gospodarczych. Z tych względów, przy odwołaniu do wykładni celowościowej art.

285 k.c. uznać należy, że wystarczające jest ogólne odwołanie do statusu przedsiębiorstwa przesyłowego, jako podmiotu praw rzeczowych, oraz zbędne jest identyfikowanie oraz wprowadzanie do treści postanowienia zapisu dotyczącego nieruchomości władnącej, której jest ono właścicielem.

Naruszenia wskazanych przepisów prawa materialnego uzasadniają podstawę kasacyjną określoną art. 398 § 1 pkt 1 k.p.c. w stopniu skutkującym koniecznością wydania wyroku kasatoryjnego. Z tych przyczyn Sąd Najwyższy na podstawie w art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji, pozostawiając Sądowi ponownie rozpoznającemu sprawę rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego (art. 108 § 2 w zw. z art. 398²¹ k.p.c.).